

Lea Fatur:

Leži otok na sred morja . . .

(Dalje.)

5.

aravela reže valove Atlantskega oceana. Adrijan stoji ob kljunu »Broda sreče« in strmi v široko morje. Globoka misel odseva iz umnih dečkovih oči. Tu je, kakor si je želel in sanjal: Veliko morje. Po njem jadra, kakor so jadrali od nekdaj sinovi jadranskih bregov. Saj je prišumevalo davnim prednikom majhno Jadransko morje o Velikem, neizmernem, o bajnih deželah za njim. Neugnana radovednost je silila pradaavnega mornarja, da je raziskoval morska pota. Sin našega majhnega morja je obvladal s svojo preprosto jadrnico veleamorje. Zgodovina ni zapisala imen mož iz našega naroda, ki so pomagali pri razvitku pomorske znanosti in trgovine, in če jih omenja, jim je potujčila imena, najsi je vedel ves svet, da rastejo najboljši mornarji ob Jadranu. Ivan Vajkard je prepričan, da so bili na Kolumbovi »Sveti Mariji« Senjani, saj so bili Špancem že davno znani naši mornarji in vojščaki. Vedel je to tudi cesar Karol V., vedel je to Don Juan d' Austria. Tri sto brodov z mladei naših otokov je poslal cesarju Dubrovnik pred Tunis, v bitki pri Lepantu je bil komandant brodovja Peraštanec Stepko Markovič. Španski kralj mu je dovolil, da si privzame v svoj grb solnce. Peraštanca Kristo Salapič in Krsto Čorko sta bila pohvaljena od kralja za zasluge, ki sta jih izkazala španskemu brodovju. Vice Bučić z Lopuda je prejadral dvakrat svet. Španski kralj ga je poslal v Indijo. Korčulan Marko Polo je jadrал po Atlantiku dve sto let pred Kolumbom. Bokeljska mornarica je stara več sto let, že davno so jadrali po vseh morjih sveta in prinašali bogastvo domov. Zato vidiš po starih mestih tako krasne palače, zato je bilo življenje primorskih mest razkošno; bogatila jih je pomorska trgovina, kljub gusarjem in drugim sovražnikom. S topovi so branili svoje težko natovorjene brode. Saj je sin Jadrana vajen boja. Bil in boril se je za svoj obstanek s Saraceni, Grki in Benečani, z Nemci in Turki. Boril se bo . . . Nikdar si ne bo osvojil častilec konjskega repa naših trdnjav. Naj le pride z djemijami in alajbegi. Sramotnega propada Klisa so krivi samo Benečani, ki niso pustili, da bi pomagali Dalmatinci. Tam je padel

senjski škof Ivan de Dominis z Raba s svojimi kanoniki. Ti Benečani! Da je njim v korist, se vežejo zdaj s Turkont, zdaj s Francozom zoper Turke. Podkupujejo in spravljajo v sramoto naše cesarske svetovalce, podpihujejo vse, kar nam je sovražno, in izdajajo, če jim pride prav. Kolikokrat se je spuntal Rab, si iskal rešitve iz levjih šap, pa so pognali upornike na galeje in na vislice. Bogati Pulj je začel hirati pod beneško oblastjo, uprl se je s pomočjo drugih mest, zmagoviti Benečani so opleni mesto in naselili vanj svoje pristaše. Tudi Rab propada... duhovni trpijo pomanjkanje, cerkve se rušijo... Toda naši bomo otok...

Glas Turnskega zbudil Adrijana: »Naši dečki se kisajo. Še Kristo ni več tako zavzet za nadaljevanje poti. Poglej, Adrijan! Že tri tedne križarimo tod, in ni sledu o tem preklicanem otoku. Mogoče ga res ni. Mornarji so tako izmišljavi ljudje. Naša zaloga se krči, najsi je bila Karavela založena za dolgo vožnjo. Janezka trese mrzlica, Andrejček se boji sipe, ki bo baje potegnila brod na dno morja. Rok zahteva, da se vrnemo in jaz sam bi bil tudi rajši za ljubljanskim zidom. Lahko rečem, da smo vsi tega mnenja.«

»Torej upor kakor pri Kolumbu?« se nasmehne pikro Adrijan.

»Če tudi ni ravno upor, ta stroga služba nas izčrpa. Vedno v orožju, vedno na straži... Rajši

se bijem s Turkom kakor tukaj s pošastmi. Saj si videl včeraj mrtvo ladjo, kako je plavala mimo nas. In gusar nas izsledil lahko vsak čas. Kaj nam pomagajo topovi in puške, ko nimamo več poguma in upanja. Mate je star norec. Prej nam je povedal toliko pošastnih pomorskih dogodkov, zdaj je hud, ko nas je strah.« Prezirno bruhne Adrijan: »Ne, vi niste mornarji.«

»Kaj nismo?« plane Turnski. »Vsaka duša na Kranjskem ve, da je morje toliko kakor trgovina. Vse naše steze in ceste so usmerjene k morju. Reka, Trst, Benetke, Bergamo. Jakin so nam že stoletja tržišča. Trguje pa pri nas, kakor veš, duhoven in plemič, meščan in vaščan, obrtnik in kmet. S čolni in vozmi po rekah in cestah, na muli in brodu prenašajo tovore preko gorskih sedel. In več in večkrat nam je poudarjal Ivan Vajkard, da sta Reka in Kastav naši, da imamo pravice do Istre. In veš, da troši

naša vojvodina velike vsote za obrambo obmorskih trdnjav in da smo prelili v obrambi teh trdnjav veliko plemenite krvi in veš, da pojejo naši vojaki, naši fantje in dekleta, ves naš narod, tako radi o preglobokem, sinjem morju, poje, kako se naredi barčica iz smrečice in požene po vodi, poje o gulejah in galjotih, o španski kraljici, ki prihaja z velikim brodom. Morje živi v naši duši. Mi smo mornarji in se ne strašimo morskih potov. Koliko naših je prebrodilo morje v službi drugih kraljev. Saj prihajajo od povsod nabirači, kliče jih naše junaštvo. — Toda tako neumna in prazna pot mora presedati vsakemu poštenemu Kranjcu. Prej je trdil Mate, da ne more zgrešiti otoka, zdaj plešemo kar okoli iste stopinje, pa meri, računi in krmari na desno, na levo — otoka zakladov ni nikjer. *Oboroženi smo za napad gusarjev, noč in dan smo na straži. Seveda; Če je res v tej širini kak tak otok, potem bi lahko naleteli na gusarje. Vprašam te, Adrijan, kako bi se končal tak boj, ko je komaj nekaj krepkih mož med nami, mi drugi smo vendar še dečki.* Živahno ugovarja Adrijan: *Deček, ki ima dvanaest let, že lahko napada in se brani. Kar nas je dečkov, znamo streljati s puško in topovi...*

»In ti bi odsekal kar na mah dve gusarski glavi, Adrijan?« se nasmeji Turnski. V njegov smeh udari klic iz stražnega koša: *»Brod na vidiku!«* Temu sledi nemir na krovu, glasno kreganje Mate-kapetana, ki ukazuje ob krmi: *»Si zaspal gori, lopov? Kdaj že sem ulovil brod v steklo. Tudi oni nas ima in govoriti hoče z nami. Napnite jadra! Iša! Kaca! Noštrom, postavi dečke k topovom, pripravite palivo. Kdo se boji? Pobij plašljivca z bujolom, daj mu s frlinom! Kapetan, mali kapetan Adrijan, otok je v bližini...«*

Mate pokaže na brod, ki se bliža kakor galeb. Džemija je, velika trojambornica. Leti v ugodnem vetru kakor ptica lastovica, gotovo najde dvojamborno Karavelo, gotovo jo zmaga. In zdaj — zdaj zaplapola rdeča zastava z mrtvaško glavo na stražnem jamboru. Kurja polt obliva dečke, Mate pa se veseli: *»Korajža! Otok je blizu, pobijmo roparje.«* — *»Mogoče da nam nočejo nič, videli bodo leva sv. Marka in nas pustili, saj nimamo nič takega na krovu, kar bi bilo zanje. Pustimo jih, kapetan, ne začnimo.«* svetuje noštrom in vsi mornarji in dečki razen Adrijana mu pritrdijo: *»Ne bomo streljali, ne napadali, samo branili se bomo.«* Adrijanu bije v sencih kakor razbeljeno železo. Sam bo napadel, če drugi nočejo, gre za več, kakor za življenje. Bolno mu zastoče v duši: *Mati. Če ga zaslužnijo roparji, je ne vidi nikdar več... »Brod sreče« beži, ali nesreča je vedno urnejša. Vidno se krči daljava med obema, že vidijo na kljunu moža, ki gleda skozi daljevid. Tudi Mate gleda, prebledi in pomigne Adrijanu. Pogleda Adrijan in zašumi mu v glavi, roka z daljevidom pade ob bok, iz ust privre krik: »Djokovič!«*

»Pali! Pali!« vpije Mate. Rdeč oblak se naredi Adrijanu pred očmi, potem se strese brod, grom in dim se razširita po krovu. In zopet grmi in se stresa brod. Adrijan in Mate sta sprožila prva svoja topova, za njima so se ojunačili drugi. Pa strelji padajo preblizu, kroglice se zgubijo sikajoč v valovih. Zdi se, kakor da bi se krohotali na gusarskem brodu.

»Zdaj namerjajo nemara topove na nas. Tam so izkušeni strelci,« pravi noštrom, a Mate ukazuje: *»Pali!«* Dim in prask stresa »Brod sreče«, plašita dečke, a ne ustavita broda s strašno zastavo. Dečki priporočajo svoje duše. Mate besni: *»Udri! Pali!«* Adrijanu pleše zelenordeče pred očmi: Pošastna ladja je to, ne zadene je strel ne iz topa ne iz puške, divji možje na krovu so oboroženi do ušes in imajo gotovo zagovorjena telesa in orožje. Kako in kdaj so poskakali gusarji na krov »Broda sreče«, se ni zavedal Adrijan,

streljal je, se branil s puško in nožem. Rajši umreti, kakor priti v roke nasilnežev. In dečki? Bolj kakor lastna usoda, ga je skrbela njihova, saj je on kriv, da pridejo v tako nesrečo. Hrabro se je držala posadka majhnega broda. Razplamenel je njen pogum Matetov klic: »lša! Pali! Udri!«

Adrijan sliši še Janezkov jezni glas: »Pustite nas, pošteni dečki smo,« kar telebné težak udarec po njegovi glavi, zakoleba in pade. Ko se zave, je na gusarskem krovu, okoli njega so njegovi dečki, zvezani in krvavi, Mate se zvija v vrveh in besni: »Razbojniki stari! Velika čast vam je, da ste premagali dečke! Pa pridete še na vislice in tebi, Djokovič, ne uteče galeja.«

»Hoho! Ti nam boš obetal vislice? Sam si jim najbolj blizu,« se mu krohočejo bradati možje. Zdad pa zdad pokaže kaka roka na jambor, druge vlečejo ubogega starega mornarja. Neki glas pravi trdo: »To ti bo za ukradeni brod in ker si zavedel neumne dečke na to pot.« »Ne boste me vesili, pasji sinovi,« kriči Mate in kar naenkrat se otrese vseh rok, naredi skok k ograji — plane čez ograjo. »Z Bogom, Adrijan! K vragu, gusarji!« so zadnje besede, ki gredo po krovu.

»Molimo za ubogo dušo,« stoče Adrijan, »povesi oči, da ne bi videl, kako izteza Mate roke iz valov.«

»Prvi lopov nam je ušel, bo pa plačal drugi zanj,« pravi glas, ki je obsodil Mateta na vrh.

Adrijan dvigne oči in oko mu obstane v sovraštvu in srdu na obrazu Djokoviča. Da ima proste roke! Pa kakor je zvezan, skuša, da bi se zagnal vanj. Divje se spači gusarjev obraz, zeleno mu bliska iz oči, usta sikajo: »Imam te, pasji sin! Iztrgam ti srce in ga pošljem tvoji materi. Ti si me iskal. Bil sem urnejši. Pripravite nože in biče s svinčenkami — na račun, na star račun pa...« Zamahnil je s pestjo, pa Adrijan se je vspel in zasukal: »Udari, morivec mojega očeta. To je tvoja čast: iz zasede z nožem in s pestjo na zvezanega dečka!«

Djokovič je zarjul in se vrgel z dvignjenimi pestmi na Adrijana. Deček je zamižal. Pa pest ni priletela na glavo, neko šumljanje, neki lahki koraki so prišli do Adrijana, osupel pogleda in vidi, da so obvisle Djokoviču roke ob bokih, da mu prehaja v divji obraz neka zadrega, da so se mu ustavile oči preplašeno na drobnem dekletcu, ki stoji pred njim. In to dekletce, ki šteje morda deset let, stresa svoje pepelnate kodre in grozi strašnemu gusarju: »Nočem, da delaš tako! Ne maram te! Kaj hočeš dečku? In oni? Zakaj so zvezani?«

In se obrne in začne razvezovati Adrijanove vezi. Djokovič stoji in gleda in gusarji stojijo in gledajo. Vezi so trde, mala roka ne zmore, toda deklica si pomaga z zobčki.

»Postoj, Anca,« spregovori grgraje Djokovič dečki so hudobni in uporni, pretrepali so se z nami.«

Otrok pogleda zbite in strgane dečke, pa može divjih zabrazdanih lic in pravi nedolžno: »Dečki so. Odpusti, pa bodo pridni!«

Neka zamisel plane v Djokovičevi zenici. Nagne se k dekletcu in reče rahlo: »Ne bodo tepeni, če bodo pridni. Reci jim. Anca.«

Dekletce hiti h Kristu, vezi padajo raz rok dečkov. Adrijan gleda preplašen: Kaj naj pomeni ta prevrat? Djokovič se sklone k njemu in obraz mu je zopet spačen od jeze: »Prav ima otrok. Zakaj bi te pretrepal? Še dosti huje bo za tvojo mater, če vidi kdaj viseti svojega sina-gusarja.« Na glas pravi tovarišem: »Mi potrebujemo naraščaja. Postrezite svojim novim tovarišem!«

(Dalje.)